

NAGY FERENC

A jogi tárgy német büntetőjogi dogmatörténetéről

Társadalomra károosság, külső szabadság és jogsértés

Már a 16–17. században a büntetőjog a természetjog és ezáltal a filozófiai eszmék hatókörébe került. Ezt a fejlődést a 18. századi felvilágosodás tetőzte be. A felvilágosodás kriminálpolitikai reformmozgalma a teokratikus (legfőbb hatalom a papság, egyházi hatalommal is rendelkező királyság) állam és büntetési tana ellen irányult, a kihatása a 18. század második feléig, illetve végéig érzékelhető maradt. Az államra vonatkozó felfogás világiasodásával az értelem gondolata lépett az isteni kinyilatkoztatás, az autoritás és tradíció által meghatározott világkép helyébe. Ez az embernek tulajdonított saját felelősségi belátás az életviszonyokat illetően a büntetőjogot tartósan befolyásolta. A norma mint az értelmes ember érték döntése egyedül legitimnek nem volt tekinthető azon az alapon, mint korábban, hogy az az isteni vagy természeti törvénynek megfelelt.

Ezen új, az értelemre alapozott rendszer alapjaként fungált a társadalmi szerződés tana. A természeti jog tana először is a büntetőjogi teória szekularizálását jelentette, tehát radikális leválasztást a vallási fundamentumról.¹

Mivel a természetjog az értelem jogaként *Grotius* és *Pufendorf* szerint nem más, mint a felvilágosodás első fázisa, és már itt a büntetőjognak a társadalmi szerződés alapján való szekularizált megközelítése található meg, a társadalmi szerződésből levezetett és „klasszikus büntetőjognak” nevezett jog a jogrendet már nem magasabb jogelvekre, hanem épp a társadalmi szerződésre alapozta, tehát az nem a természetjog és a felvilágosodás szembeállításából fejlődött ki.² *Thomasius* is a büntetés gondolatát célintézkedésként és nem az isteni bosszú eszközeként tekintette.³

¹ Vö: HEFENDEHL, Roland: *Kollektive Rechtsgüter im Strafrecht*. C. Heymanns Verlag, Köln, 2002. 9–12. p.

² Hugo Grotiusról (1583–1645) lásd von BAR, Carl Ludwig: *Geschichte des deutschen Strafrechts und der Strafrechtstheorien*. (1882) Neudruck, Scientia Verlag, Aalen, 1992. 219–222. p.; továbbá RÜPING, H. – JEROUSCHEK, G.: *Grundriss der Strafrechtsgeschichte*. 5. Aufl. C. H. Beck, München, 2007. 78. p. Samuel Pufendorfról (1632–1694) lásd von BAR, C. L.: i. m. 226–228. p.; SCHMIDT, Eberhard: *Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege*. 3. Aufl. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1965. 157–160. p.; PUFENDORF ide vonatkozó munkáját lásd: *De jure naturae et gentium* (1672) In: Vormbaum, Thomas (Hrsg.): *Strafrechtsdenker der Neuzeit*. Nomos, Baden-Baden, 1998. 50–66. p.

³ Christian Thomasiusról (1655–1728) lásd von BAR, C. L.: i. m. 150–151. p.; SCHMIDT, E.: i. m. 212–214. p.; RÜPING, H. – JEROUSCHEK, G.: i. m. 79. p.; THOMASIUS az *Institutiones Jurisprudentiae Divinae* (1720) c. munkájában különbséget tesz a tágabb és a szűkebb értelemben vett büntetés között. A büntetés legszűkebb értelemben olyan, amit a büntetetté vált alattvalóval szemben a fensőbbség szab ki. Ebben az érte-

Azonban a társadalmi szerződés tana egyedül és önmagában nem tudott tartalmi felvetéseket megválaszolni. Az a kérdés, hogy mi lenne értelmes, a szerződés gondolati vázával/felépítésével nem függött össze. A szerződési metafora mögött – más szavakkal – normatív kritérium húzódott meg. A társadalmi szerződés modelljével nem kompenzálták a metafizikai autoritás kiesését, de érthetően kifejezésre jutott: egy emberi, értelem szerinti normaalkotás a helyességét és legitimitását illetően felülvizsgálható lehet, míg a teokratikus büntetési/büntetőjogi tan az autoritásra utalással messzemenően nem volt elegendő. Új legitimációs kényszer a 18. század eltelte óta a büntetőjogban egy általános, tartalomkitöltő bűncselekmény-fogalom keresésében fejeződött ki, ami a társadalomra károosság ismervével volt jellemezhető. A (bűn)cselekmény megítélésének egyedül érvényes értékmércéje a keletkezett társadalmi kár/hátrány.⁴ Így már *Beccaria* is a bűncselekményeket aszerint sorolta be, hogy azok a társadalom számára milyen kárt/sérelmet okoznak. A legkárosabbak azok a bűncselekmények, amelyek közvetlenül a társadalmat bomlasztják, továbbá a minden egyes egyén biztonsága ellen irányuló bűncselekmények, tehát a polgár biztonsága és szabadsága elleni deliktumok.⁵ *Feuerbach* a bűncselekményben károkozást, sérelemkozást látott⁶ és *Grolmann* is az okozott kárt jelölte meg a bűncselekmény lényeges ismertetőjegyeként.⁷ Az empirikusan észlelhető társadalmi kár a materiális bűncselekmény-fogalom karakterisztikuma/jellemzője lett.

A 19. század folyamán változik mégis a jelleg és mód a tekintetben, hogy miként alapozódik meg ez a társadalmi kár. Ebben kifejezésre jut a materiális bűncselekmény-fogalom büntetőjog-kritikai és korlátozó funkciója.

Feuerbach jogsértési teóriája

Feuerbach szerint „Mindenki számára a legfőbb elv [...], hogy mindenki szabadsága mindenki szabadságával úgy áll fenn, hogy mindenki a jogának szabad gyakorlásával rendelkezik, és senki más jogait nem csorbíja.”⁸

A polgári társadalom, azaz az állam „célja a jogállapot megteremtése, vagyis az embereknek a jogi törvény szerinti együttes fennmaradása. Mindennemű jogsértés ellent-

lemben a büntetés a bosszúval szemben áll, amelyet ember alkalmaz emberrel szemben. In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 67–68. p.

⁴ WÜRTENBERGER, Thomas: *Das System der Rechtsgüterordnung in der deutschen Strafgesetzgebung seit 1532*. (1933) Neudruck, Scientia Verlag Aalen, 1973. 151. p.

⁵ BECCARIA, Cesare: *A bűnökről és a büntetésekről*. (Ford.: Madarász Imre) Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1989. VIII. § 31. p.: [...] „a bűncselekmények igazi mértéke, vagyis a társadalomnak okozott kár”. 32. p.: [...] „a legnagyobb bűnök, mert a legkárosabbak, azok, amelyeket felségsértésnek neveznek”. [...] „Ezek után következnek az egyes személy biztonsága ellen elkövetett bűncselekmények”.

⁶ FEUERBACH, Paul Johann Anselm: *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts* (zuerst 1801) 14. Aufl. (1847) 21. § In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 336. p. (A továbbiakban ezt a művet az alábbi rövidítéssel idézem: *Lehrbuch*)

⁷ Karl Grolmannról (1775–1829) lásd SCHMIDT, E.: i. m. 227–228. p.; VON BAR, C. L.: i. m. 246–248. p.; GROLMANN, Karl: *Sollte es denn wirklich kein Zwangsrecht zur Prävention geben?* (1800) In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 304. p.: A „kárból”, [...] „a megtörtént jogsértésből levezethető a kényszer jogi fundamentuma”.

⁸ FEUERBACH, P. J. A.: *Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts in 2 Teilen*. Teil I. Neudruck der Ausgabe Erfurt 1799. Scientia Verlag, Aalen, 1966. 26. p. (A továbbiakban erre a műre rövidítéssel hivatkozom: *Revision*)

mond az állami célnak, ennél fogva teljességgel szükséges, hogy az államban jogsértések egyáltalán ne történhessenek. Az állam tehát jogosult és kötelezett olyan intézmények létesítésére, amelyek által a jogsértések elkövetése lehetetlenné válik”.⁹

„Aki a jogi szabadság határait túllépi, *jogsértést* (*Läsion* = *laesio* = sértés) követ el. Aki az állami szerződés által szavatolt, a büntető törvények révén biztosított szabadságot megsérti, *bűncselekményt* (*Verbrechen*) követ el. Ez a legtagabb értelemben *büntető törvény alá tartozó becsületsértés* (*Beleidigung*) vagy a *büntető törvény által fenyegetett, más jogának ellenmondó cselekmény*. Ennél fogva becsületsértések az államon kívül is lehetségesek; bűncselekmény csak az államban...”¹⁰

Feuerbach tehát a jogsértést a jogi szabadság határainak átlépéseként definiálta, míg Grolmann a bűncselekményben az általános külső szabadság által biztosított állapot sértését vagy veszélyeztetését látta.¹¹ Az állam és jogelmélet itt tehát még a külső emberi szabadság biztosítására helyezte a hangsúlyt. A bűncselekmény csak a külső szabadság társadalomra káros csorbításaként volt felfogható.

Az ember külső szabadságának értelmezése a materiális bűncselekmény-fogalom összefüggésétől eltávolodott, ami eredetileg annak lényeges alapozó/indoklási ismérve volt. A szabadságfogalomnak a bűncselekmény-fogalom megvitatásából történő kivétele a bűncselekménynek mint jogsértésnek az átfordulásával, azaz a bűncselekménynek jogtárgysértésként történő felfogásával függött össze. Amennyiben ugyanis a bűncselekmény a társadalmi szerződésen túlmenően konstruált, annak a jogok sértésében vagy veszélyeztetésében is kellett állnia. Feloldódott az összefüggés az államelmélet, a jogsértés és a szabadságfogalom között. Az a felfogás, hogy a bűncselekmény materiálisan csak a jogok sértésében vagy veszélyeztetésében áll, ez az állam- és jogelméletnek a büntetőjog-teóriával való összekapcsoltságából következett. Az államnak szerződéssel történő alapítása megteremtette a szabadság biztosításának jogát. Aki ezt a jogot semmibe veszi, bűncselekményt követ el jogsértés formájában. A természetes jogok eszerint azok, amit az állam garantál: jog az élet, a testi épség, a szabadság, az állami viszonyok tartósságának védelmére. E jogok elleni támadás olyan jogsértés, amely bűncselekménynek minősül.¹²

Valójában Feuerbach sohasem tagadta, hogy a morál vagy a vallás elleni cselekmények bűncselekmények, jóllehet azok egyéni jogokat nem sértenek, így Feuerbachnak a bűncselekményre vonatkozó definíciója alá nem illettek. Ehelyett bevezette a „a szűkebb értelemben vett bűncselekmény fogalmát” („den Begriff eines *Verbrechens* im engeren Sinne”), továbbá speciálisan a rendőrségi kihágásnak nevezett kategóriát („Polizei-Uebertretung”).¹³

⁹ FEUERBACH, P. J. A.: Lehrbuch. 8–9. § In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 331. p.

¹⁰ FEUERBACH, P. J. A.: Lehrbuch. 21. § In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 336. p.

¹¹ GROLMANN, Karl: *Über die Begründung des Strafrechts und der Strafgesetzgebung* (1799). In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): *Strafrechtsdenker der Neuzeit*. Nomos, Baden-Baden, 1998. 283–284. p.

¹² HEFENDEHL, R.: i. m. (2002) 11–12. p. Vö.: 1. lj.

¹³ FEUERBACH, P. J. A.: Lehrbuch, 22. § In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 337. p.

A jogsértés és annak hibás értelmezése

Miért nem alkalmas a jogsértés a bűncselekmény-fogalom definiálására? Két ok tűnik lényegesnek, de mindkettőt félreértések kísérték. Egyrészt a jogsértéssel definiált feuerbachi bűncselekmény-fogalom szisztematikus inkonzisztenciára utalt. Ez a nem tartható bűncselekmény besorolásokkal kezdődött, miként a hamis eskü felfogása a csalás különformájaként. (A hamis eskü eredetileg vallási deliktum. Feuerbach ellenben a szubjektív jogok csaláshoz hasonló sértéseként fogta fel, ami alapján kár keletkezik.)

Továbbá *Feuerbach* azokat a cselekményeket, amelyek bár jogsértést nem tartalmaztak, de büntetésre méltónak tűntek és a pozitív törvények szerint büntették, tágabb értelemben vett bűncselekményként, rendőrségi kihágásként osztályozta. A kihágások közé kerültek a rendőrségi törvényekkel szemben megvalósult olyan tényállások, mint a nem engedélyezett egyesülések vagy a fegyvertartás. A rendőrségi törvény elleni deliktumok közé sorolta Feuerbach az uzsorát és a fogadást.

Különlegesség Feuerbachnál a határozatlan/bizonytalan bűncselekmények köre: ezek formálisak és materiálisak. Ezen tényállások sem meghatározott tárgyat, sem meghatározott törvényellenes eredményt, sem törvényileg meghatározott személyi célt nem tartalmaznak, csupán a cselekmény formája révén kihágások. Példák a materiális határozatlan bűncselekményre a kitétel és a magzatelhajtás; a formálisan bizonytalanra/határozatlanra a békebontás és a csalás. A tényállásoknak ilyen tagolása kétséget ebszert a jogsértéssel definiált bűncselekmény-fogalommal szemben, de azt is mutatja, hogy a kritika részben túlzottan fogalmazott. Hiszen épp a rendőrségi kihágások között található olyan deliktumok, amelyeket ma nem elsősorban a besorolásuk miatt, hanem a legitimításukra tekintettel kritizálnának. Így például a dözsölés, koldulás és a szodómia (állatokkal üzőtt fajtalankodás). A bizonytalan/határozatlan csoportba jelölésük ezzel legalábbis az eredményt tekintve helyes irányba mutatott. Ezen deliktumokkal kapcsolatos kifogások nem elsősorban a rendszerezésük ellen irányultak, hanem e magatartásmódok közvetlen pönalizálása ellen.¹⁴

A jogsértéstől a jogtárgy-védelemig: J. M. F. Birnbaum

Johann Michael Franz *Birnbaum*¹⁵ (1792-1877) kritizálta Feuerbach bűncselekményre vonatkozó felfogását és a „szubjektív jog”, azaz az egyén jogának sértési teóriáját. Feuerbach szerint a büntetett a cselekmény elkövetése révén nem csak a „jogot” vagy a „törvényt” sérti, hanem az egyéni sértett jogait is. Birnbaum ezt a nézetet a bűncselekményre vonatkozóan túl szűkre szabottnak tartotta, mivel az sok olyan tényállást nem tudott megmagyarázni, amelyek nem az egyéni jogok megsértésén alapultak, és ennek ellenére kriminálisnak, deliktumnak tekintették. Birnbaum szerint Feuerbach bűncselekmény-fogalma találó és helyesnek bizonyul ugyan a tradicionális bűncselekmények-

¹⁴ HEFENDEHL, R.: i. m. (2002) 12–15. p.

¹⁵ Birnbaum pályafutásáról lásd GROPP, Walter: *Vestigia Iuris Criminalis*. In: Gropp, W. – Lipp, M. – Steiger, H. (Hrsg.): *Rechtswissenschaft im Wandel*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2007. 29–30. p.; vö. még NAGY, Ferenc: *A jogtalanság (jogellenesség) és a bűnösség elválasztásáról*. Jogtudományi Közlöny, 2008/6. 293–294. p.

re, mint az emberölés vagy a lopás, de semmi esetre sem azokra a deliktumokra, amelyek erkölcs vagy vallás elleni cselekményeket kriminalizálnak.¹⁶

A jogi tárgy fogalmával kapcsolatos dogmatörténet csak a 19. század kezdetén, illetve első felében vette kezdetét. Konkrétan a jogi tárgy tanának születését az 1834. évre szokásos datálni, amikor Birnbaum „A jogsértés követelményétől a bűncselekmény fogalma felé...” címmel közzétette dolgozatát.¹⁷

Birnbaum fáradozása kifejezetten arra irányult, hogy a bűncselekmény természetes jogfogalmához, illetve a természetes bűncselekmény fogalmához jusson el. Szerinte „A bűncselekmény pozitív jogfogalmán kívül, ugyanennek a természetes fogalmát kell adni... Ha mi a bűncselekmény természetes jogfogalmáról beszélünk, úgy alatta azt értjük, ami a büntetőjog természete szerint értelemszerűen a polgári társadalomban büntethetőnek tekinthető...”¹⁸

Birnbaum számára a javak (Gut) és nem a szubjektív jog a kriminális sértés tulajdonképpeni tárgya. A természetes nyelvhasználat alapján is szerinte a sértés fogalmát nem a jogra, hanem a Gut-ra kell vonatkoztatni. Birnbaum az általános német büntetőjogi fejlődéstörténet révén megerősíti, hogy minden népnél az istentől való félelem és a jó erkölcsök akarása azon tárgykörökhöz számított, amelyekről az államnak gondoskodnia kellett, ezért az istenkáromlás és a vérfertőzés éppúgy büntetendő kell legyen, mint a gyilkosság vagy a lopás. Úgy gondolja továbbá, hogy a következmény nélküli gondatlan cselekmények a közösséget messze kevésbé támadják, mint „azok a cselekmények, amelyek az egész nép erkölcsi érzését megbotránkoztatják”. Birnbaum azonban kifejezetten hangoztatja, hogy a törvényhozó nincs olyan jognak a birtokában, amely által a legátartatlanabb cselekményt jogsértéssé kell(ene) bélyegeznie.

„Ha a bűncselekményt sértésként akarjuk tekinteni, úgy ezen fogalomnak természetesen nem az egyes jogára, hanem a javakra kell vonatkoznia. A bűncselekmény-fogalomban (meg)található sértés ismérve és a törvények által védendő jav(ak) fogalmára vonatkozó kapcsolat rendkívül termékeny és a különféle tévedések elkerülésére különösen alkalmas...”¹⁹

Azonban nincs kétség atekintetben, hogy azon cselekmények között, amelyeket minden államban bűncselekményként büntetendőként kezelnek, közülük néhány olyan természetű, hogy először is meghatározott személyeknek az államhatalom által mindenkinek garantált javait sérti; mások olyanok, hogy a cselekmény közvetlenül ezen javak összességét elvonja, csökkenti vagy veszélyezteti.²⁰

¹⁶ Vö: DUBBER, Markus Dirk: *Positive Generalprävention und Rechtsgutstheorie: Zwei zentrale Errungenschaften der deutschen Strafrechtswissenschaft aus amerikanischer Sicht. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft.* (ZStW) 117. (2005/3.) 504. p.

¹⁷ „Über das Erforderniß einer Rechtsverletzung zum Begriffe des Verbrechens...” Archiv des Criminalrechts. Neue Folge 13., Jahrgang 1834. 149–194. p.

¹⁸ Birnbaum nézetét idézi NEUBACHER, Frank: *Materieller Verbrechensbegriff und Rechtsgutsverletzung – Die Rechtsgüterlehre J. M. F. Birnbaums (1797–1877) und die moderne Strafrechtsschule.* Juristische Ausbildung (Jura) 2000/10. 515. p.; e tekintetben a természetes bűncselekmény-fogalomról lehetne beszélni, amely a természetjogi beszédmódon túl/át a büntethető formális, pozitív meghatározásából indul ki. Ezen a ponton maradvá egészében nem világos, hogy Birnbaum a pozitív és a természetes jogfogalom viszonyát hogyan gondolja. Vö: SCHÜNEMANN, Bernd: *Das Rechtsgüterschutzprinzip als Fluchtpunkt der verfassungsrechtlichen Grenzen der Straftatbestände und ihrer Interpretation.* In: Hefendehl, R. (Hrsg.): *Die Rechtsgutstheorie.* Nomos, Baden-Baden, 2003. 140. p.

¹⁹ Birnbaum nézetét idézi NEUBACHER, F.: i. m. 515. p.

²⁰ Birnbaum nézetét idézi NEUBACHER, F.: i. m. 515. p.

A javak („Güter”) felosztását illetően *Birnbaum* a született és a szerzett megkülönböztetést alkalmazza és Beccaria nyomán a bűncselekmény lényegét a „társadalmi kárban” látja.²¹ A „Güter” közelebbi jellemzéseként kiemeli, hogy azok az emberek számára részben a természettől adottak, részben a társadalmi fejlődés eredményei és meglehetősen precízen különbséget tesz egyéni javak és kollektív javak elleni deliktumok között. Ami most már a vallási és erkölcsi deliktumok döntő mozzanatát érinti/illeti, úgy *Birnbaum* olyan „erkölcstelen és vallás elleni cselekményekről” beszél, és e tekintetben „a nép általános garanciája alá állítandó közös javakra” gondol a vallási és erkölcsi elképzelések értelmében, amelyek függetlenek a különböző pozitív vallásoktól, mivel valamennyi egyenlő mércével garantálandó javaknak tekintendő.²²

A Gut precíz meghatározását nem adja *Birnbaum*, azonban már megjelenik nála a bűncselekmények klasszifikációja, a deliktumok felosztása oly módon, hogy vannak a közösség elleni és az egyének elleni bűncselekmények. Különbség teendő a bűncselekmény kísérlete és befejezése között is. A deliktumok felosztását illetően tehát különbséget tesz:

- megkísérelt és befejezett bűncselekmények,
- veszélyeztető és eredmény-deliktumok,
- individuális jogi tárgyak elleni és univerzális jogi tárgyak ellen irányuló, valamint személyiségi értékek elleni deliktumok, továbbá a vagyoni értékek elleni bűncselekmények között.²³

Az 1836. évi második dolgozatában megerősíti, hogy nem a törvényhozó pusztán önkényétől függhet, hogy mit akar bűncselekményként büntetni. *Birnbaum* hangsúlyozza, hogy az „erkölcsi vagy vallási elképzelések szigorúan véve a büntetőjog igazi alapjától idegenek”, mégis „a nép viszonyainak vagy igényeinek megfelelően” e területen bűncselekményekként elismerhetők.²⁴

Ezen megjegyzések azt mutatják, hogy *Birnbaum* az erkölcsi és a vallási deliktumokkal kapcsolatban bizonyos fokig zavarban volt, mert nem egyértelműen felismerhető, hogy nála e tekintetben az egyes „Gut”-járól vagy a közösség/társadalom „Gut”-járól van-e szó. Ezért nem teljesen világos módon a közösségi, vallási szemléletre tér vissza, és ezáltal Beccaria harmadik deliktum-kategóriájához közelít,²⁵ amely azonban nem az erkölcsiséget mint büntetőjogilag védendő „javat” látszik elismerni.

Birnbaum „Gut”-védelmi teóriája három jelentős pontban tér el a jogsértési tantól:

- a közösségi javak (Gemeingut) fogalmának megalkotásában,
- az állami cél kiterjesztésében,
- illetőleg lemond arról, hogy a bűncselekményi objektum tanát az emberi együttélés feltételeinek elméletéből vezesse le, mint azt a felvilágosultak és a korai liberálisok tették.

²¹ BECCARIA, C.: i. m. VIII. § 31. p., lásd még 5. lj.

²² Vö: SCHÜNEMANN, B.: i. m. 140. p.

²³ Vö: NEUBACHER, F.: i. m. 515. p.

²⁴ *Birnbaum* nézetét idézi SCHÜNEMANN, B.: i. m. 140. p.

²⁵ „A büntettek harmadik típusába főként azok tartoznak, amelyek a köznyugalmat és a polgárok békességét zavarják, mint zajongások [...] mint a fanatikus uszító beszédek [...]” BECCARIA, C.: i. m. XI. § A köznyugalomról, 36. p.

Birnbaum elgondolásának súlypontja, hogy ő már nem a szubjektív jogokat, hanem annak tárgyait jelölte meg a sértés objektumaként. Birnbaum a (jogi) tárgyban nem jogot látott, hanem az államhatalom által biztosított materiális javat, amely az egyes személyt vagy a közösséget megilletette és amit természetes értelemben sérthetőnek gondolt.²⁶

Jhering, Binding, Liszt

Birnbaum híressé vált tanulmányának kritikáját illetően a Güt(er)-védelem gondolat tulajdonképpeni igazi története csak Jhering, Binding és Liszt révén kezdődik. Amennyiben Binding nem hivatkozott volna Birnbaumra, úgy annak munkája a büntetőjog-tudomány számára talán egészen eltűnt volna a szakmai tudatból.²⁷

Rudolf v. Jhering megítélése szerint praktikus motívumokból, az emberi magatartás céljaiból kell a jogot magyarázni. Ezért nevezi ő a célt a jog alkotó mozzanatának és ez a mondat jogfilozófiai főművének is a mottója.²⁸ Jhering a bűncselekmény mint büntetéssel fenyegetett cselekmény formális definíciója ellen fordul. Az ilyen meghatározás szerinte bár helyes, azonban csak külső ismérv, nem a bűncselekmény belső lényege. A felvilágosodás időszakának jogsértési teóriáját is tagadja, mert az az erkölcsi bűncselekményekre, a hamis esküre, illetve az istengyalázásra nem illeszthető. A büntető törvények célja nem lehet más, mint az egyéb törvényeknek, vagyis a társadalom életfeltételeinek a biztosítása, de a büntetőjog a társadalom védelmének szubszidiárius eszköze. Csak az a sajátos, miként követik ezt a célt, és e tekintetben ez a sajátosság a büntetés.²⁹ Jhering felteszi a kérdést: miben található az az ok, hogy a törvény, míg egyrészt bizonyos cselekményeket büntet, másokat büntetés nélkül hagy. E tekintetben, miként minden más esetben, a jog figyelmen kívül hagyásáról van szó. Büntetéssel fenyegetni és sújtani csak a társadalmi létfeltételek elleni olyan támadásokat kell, amelyek más módon nem akadályozhatók meg.³⁰ Jhering bűncselekményen „a társadalom életfeltételeinek a törvényhozás oldaláról megállapított veszélyeztetését” érti. Innen tekintve a bűncselekmény egyes formáinak eltérő a súlya, a súly a „Gut”-nak (Jheringnél ez az életfeltételekkel azonos) megfelelő fok szerint alakul. Szerinte minél magasabbra értékelünk egy javat (Gut), annál nagyobb körültekintéssel kell lenni a biztonságra. Minél nagyobb értékű a Gut, annál szigorúbb a büntetés.³¹ A büntetés nagysága értékmérő, amelyből ez a fok(ozat) levezethető. Vagyis a büntetés nagysága („Tarif”) a társadalmi/szociális javak értékmérője („Werthmesser der sozialen Güter”). A mérce, amely

²⁶ AMELUNG, Knut: *Rechtsgüterschutz und Schutz der Gesellschaft*. Athenäum Verlag, Frankfurt/M. 1972. 49–50. p.; Különböző nézetek léteznek a Birnbaum-féle Gut-védelem tanának a jogsértés-teóriához való viszonyáról. Honig Birnbaumban az ő tisztán pozitív Gut tanának közvetlen előfutárát látta, addig Frank és Schaffstein szerint a Gut fogalom megalkotása csupán a természetjogi bűncselekmény felfogás formális korrektúrája, amely a jogsértési tan politikai tartalmában nem változott. Vö: HEFENDEHL, R.: i. m. (2002) 16–17. p.

²⁷ Vö: AMELUNG, K.: i. m. 45. p.

²⁸ JHERING, von Rudolph: *Der Zweck im Recht*. Erster Band. Breitkopf & Härtel, Leipzig, 1877. Motto: Der Zweck ist der Schöpfer des ganzen Rechts.

²⁹ JHERING, von R.: i. m. 474–476. p.

³⁰ JHERING, von R.: i. m. 476, 480. p.: „Büntetést mindenütt ott, ahol a társadalom nélküle nem tud megenni.”

³¹ JHERING, von R.: i. m. 481–482. p.

szerint a törvényhozó a bűncselekmény jellegzetességét, karakterét mérlegeli, nem az egyes cselekmény konkrét veszélyessége, hanem a cselekmény-kategóriák absztrakt veszélyessége.³²

A fogalom egyik első finomítója *Karl Binding*, aki a jogi tárgyat mint a törvényhozó által értékelt állapotot fogta fel: jogi tárgy minden, ami a törvényhozó szemében a jogközösség egészséges életének feltételeként értékekkel bír.³³

Binding bűncselekménytanának kiindulópontja nem az a gondolat, hogy az állam az emberi együttélés zavarait akadályozza meg, hanem az az elgondolás, hogy a bűncselekmény „normákba” ütközik. Ezen normák indokolják a magatartási kötelezettségeket, amelyeknek az állam szubjektív joga iránti engedelmesség felel meg, és a jog büntetésbe vált át, ha a bűncselekményi tényállásokban definiált előfeltételek teljesülnek.³⁴

A bűncselekmény szerinte a norma büntetéssel fenyegetett bűnös megszegése. A norma feladata a békés és egészséges jogélet feltételeinek garantálása. A védendő objektumok – jogi tárgyak – mindazok, amelyek a törvényhozó szemében a jogközösség egészséges életének feltételeként értékek, amelyeknek változatlan és zavartalan fenntartása érdek, és azt a nemkívánatos sértéstől vagy veszélyeztetéstől védeni törekszik, normák révén.³⁵

Franz von Liszt vitába szállt *Binding* felfogásával. *Liszt* számára *Binding* jogi tárgy fogalma látszatfogalom, azaz tartalom nélküli kifejezés, továbbá szerinte *Binding* felcseréli a különböző fogalmakat, mint fogalom és dolog, mint elképzelés és elképzelt. Kérdés az is, hogy a jogi tárgy fogalom vagy dolog? Ezt a kérdéskört *Liszt* a jogéletből vett példával illusztrálja: A elveszi B aranyóráját. Mit gondolunk ez esetben, A a tulajdonjog tárgyát sértette meg, amelynek hordozója B volt? A válasz: a tulajdon jogi tárgya nem B tulajdonos, ugyanúgy nem a tulajdonban álló óra, hanem B-nek a jogrend által védett érdeke, hogy az óráját használja, ahogy ő kívánja. A tulajdon jogi tárgya tehát sem ember, sem dolog, hanem a jog, a célgondolat szempontjából egy fogalom.³⁶

Liszt később a tankönyvében a jogi tárgy meghatározását illetően kifejezésre juttatta, hogy „a jogi tárgy a jogilag védett érdek. Minden jogi tárgy létérdek, az egyes egyén vagy a közösség (társadalom) érdeke. Nem a jogrend teremti, hozzá létre az érdeket, hanem az élet, azonban a jogvédelem emeli a létérdeket jogi tárggyá. A létérdekek az egyes személyek egymáshoz, illetve az egyes személynek az államhoz és a társadalomhoz fűződő életviszonyai révén keletkeznek.”³⁷ A későbbi kiadású tankönyvekben lényegében ugyanezen tartalmi álláspont jelent meg a jogi tárggyal kapcsolatban.³⁸

³² JHERING, von R.: i. m. 481–482. p.; Vö. még: AMELUNG, K.: i. m. 62–64. p.

³³ *Bindinget* idézi *LISZT*, von Franz: *Rechtsgut und Handlungsbegriff im Bindingschen Handbuche*. In: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. I. Band. J. Guttentag Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1905. 226. p.,

³⁴ *Karl Binding* nevéhez kapcsolható a primér magatartási normák és a szekunder szankciós normák közötti különbségtétel. Az előbbi normák a polgároknak meghatározott cselekményeket megtiltanak vagy megparancsolnak, míg a szankciós normák a bírót arra jogosítják, hogy a megállapított bűncselekmény következményeként szankciót rendeljen el. Vö: RENZIKOWSKI, Joachim: *Pflichten und Rechte – Rechtsverhältnis und Zurechnung*. Goldammer's Archiv für Strafrecht. 2007/10. 561. p.

³⁵ *BINDING*, Karl: *Die Normen und ihre Übertretung*. 2. Aufl. I. Band. Normen und Strafgesetze, Leipzig, 1890. 51. § 353. s köv. p.; vö. még AMELUNG, K.: i. m. 76. p.

³⁶ *LISZT*, von Franz: i. m. 1905. 212–251. p., különösen 224–225. p.

³⁷ *LISZT*, von Franz: *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*. 12–13. Aufl. J. Guttentag Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1903. 65–66. p.

³⁸ Vö: *LISZT*, v. F. – SCHMIDT, E.: *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*. 25. Aufl. W. de Gruyter, Berlin und Leipzig, 1927. 4. p.

Binding és Liszt jogi tanának összehasonlítása

Binding és Liszt etikai-politikai alapelképzelései alapvetően eltérőek. Binding számára a jog, így a büntetőjog, vagyis az állami törvény áthághatatlan autoritás. Liszt számára a (büntető)jog nem magából legitimálódik, hanem céljaiból. Binding a javak védelmi gondolatában csupán a norma fogalomból kifejlesztett bűncselekménytan kiegészítését és gazdagítását látja. Liszt ellenben a jogi tárgy fogalmát dogmarendszerének sarokpontjává teszi. Binding kiindulópontja a törvény, ő a normát és a normaszegést akarja elemezni és ezen vizsgálat során abba ütközik, hogy a törvény meghatározott tárgyakat értékesnek nyilvánít és véd: a jogi tárgy innen a jog java (Gut).

Liszt kiindulópontja ellenben: a jogi tárgy az ember java, amely a jog védelmét kívánja. Azonban lehetségesnek tartja azt is, hogy a törvény olyas valamit is véd, ami az embernek nem java. Az érdekteória csak Bindingnek a pozitív jogból levezetett Gütertana gazdagításaként értékes.

Bindinget az irodalomban általában amiatt is támadták, hogy nem különböztetett jogi és elkövetési tárgy között, ezen különbségtétel dogmatikai értékét azonban nem szabad túlbecsülni. Az érdekfogalom meghatározásánál ugyanis nagy bizonytalanság uralkodott. Jhering fejlesztette ki eredetileg az érték és a javak fogalmaival közvetlen összefüggésben: az értékfogalom tartalmazza a mércét a javak alkalmassága meghatározásához; az érdekfogalom fel/átfogja ezt az értéktulajdonságot, speciális kapcsolatban a szubjektum céljaival és viszonyaival. Liszt számára az érdek az az érték, amely az érintett számára meghatározott változás bekövetkezte vagy elmaradása. Ez nem sokkal több, mint Jhering meghatározásának dinamizálása.³⁹

Honig

Honig neve a jogtárgy-tan fejlődéstörténetében a sértett beleegyezéséről írt monográfiájában ennek a kérdésnek az előzményét jelentő jogtárgy-probléma tekintetében kifejtett álláspontja miatt vált ismertté.⁴⁰ Honig érdeme, hogy elsőként elfordult az 1914 előtti időszak nem kielégítő jogtárgy-tanaitól és e fogalom közös gyümölcsöző elemét már nem a dologi világban kereste, hanem az értékelés (Wertung) területén. Ezzel bizonyos fókig Bindinghez tért vissza, aki a törvényi értékítélet jelentőségét emelte ki a javak megalapozása számára. Honig számára a jogtárgyak mint materiális javak nem léteznek, hanem azok csupán azáltal kelnek életre, hogy a közösségi értékeket, mint a büntető szabályok céljának objektumait vesszük szemügyre.⁴¹

Honig hivatkozása az értékmomentumra nem csak a különböző jellegű javak közös és döntő eleme, hanem feltárta a büntetőjog-tudománynak a különös részi tényállások értelmezése számára a metodológia eszköztárát, s egyúttal az értékvonatkozású eljárás jelentőségét kiemelte az interpretáció szempontjából.⁴²

³⁹ Vö: AMELUNG, K.: i. m. 94. p.

⁴⁰ HONIG, Richard: *Die Einwilligung des Verletzten*. Teil I. Mannheim/Berlin/Leipzig, 1919.

⁴¹ Honig megállapításait összegzi SCHULTHEISZ Emil: *A jogtárgy* (büntetőjogi tanulmány). Különlenyomat A JÖG 1938. V. évf. 3–4. és 5–6. számaiból. Szeged, 10–11. p.

⁴² Ma a büntető tényállás teleológiai értelmezése „jogi tárgy” szerint a német büntetőjogban magától értetődővé lett, hazánkban azonban még mostanában sem vált széles körben ismertté, elfogadottá, követendővé. Ez jól kifejeződik legutóbb a Horváth Tibor szerkesztette tankönyvben: „A magunk részéről ezt az értelmezési

Egy közösségi érték jogi tárgy tulajdonsága csak addig áll fenn, amíg a (büntető)jog azt meghatározott cselekményekkel szemben elismeri, védi. Honig idevonatkozó példája az, hogy az öngyilkosság bár értéket sért, de nem jogi tárgy, mert azt büntető norma nem tiltja.⁴³

Jogtárgy-sértés helyett kötelességsértés?

Schaffstein megítélése szerint cáfolhatatlan, illetve megdönthetetlen igazsággként lehet olvasni, hogy a büntetőjog feladata, célja a jogtárgy-védelem. Jogi tárgyakon pedig a jogilag védett létevédeleket vagy értékeket kell érteni.

Az egész büntetőjogi dogmatika konstruktív vázához ez a jogtárgy-védelmi tézis által jut, hogy a bűncselekmény materiális fogalmi meghatározásából mint jogtárgy-sértésből vagy veszélyeztetésből történik a levezetés. Az egyes deliktumcsoportok különbözősége kiváltképp a megsértett jogtárgy specialitásából adódik. Ezen módon a jogtárgy-fogalmat egy évszázada kivétel nélkül a büntetőjog különös része törvényi és tudományos rendszere alapjává emelték, amely azonban meghatározta annak az értelmezését is. A ma uralkodó értelmezési teóriák szerint a lehetséges nyelvhasználaton belül az az értelmezés a helyes, amely a mindenkori tényállás specifikus jogtárgy-védelmi funkciójának a legjobban megfelel. A materiális jogellenességi tan, továbbá épp a jogtárgy-fogalom gyakorolta a legnagyobb befolyást a jogigazoló okok (jogellenességet kizáró okok) területére az elmúlt évtizedben.

A jogtárgy-védelem semmiképp sem a büntető törvény egyedüli vezérmotívuma a tényállás kialakításánál és példaként a csalás említhető. A csalásnak ugyanis az a lényege, hogy egyedül sohasem jogtárgy-sértés a vagyonszerzés, hanem azt csak az előidézett mód és etekintetben a tettes szubjektív érzülete határozza meg. Hasonló érvényesül számos más tényállás esetében.⁴⁴

Schaffstein nézete szerint a nemzeti szocialista büntetőjogban a jogtárgy-védelmi teória rendszertani és metodológiai azon funkcióit nem teljesítheti, amelyeket a felvilágosodás és liberalizmus a büntetőjogban neki szánt. A tudományos individualizmus különösen jellegzetes példájának tűnik először is a szétválasztási gondolkodás (Trennungsdenken), amelynek révén a felvilágosodás és a liberalizmus a politikai lét egységét és az annak megfelelő konkrét rendet fokozatosan szétrombolta/tönkretette. A büntetőjog-tudomány területén azonban a jogtárgy-tan minden szétválasztás és szétszakítás tulajdonképpen forrásának bizonyul. A bűncselekmény, a büntetőjog funkciója racionális és utilitárius jelentése/értelmezése a jog és az erkölcs, a büntetőjog és erkölcs szétválasztásából indul ki. Ezzel szemben döntő jelentőségű, hogy a nemzeti szocialista akarati büntetőjog (Willensstrafrecht) a büntetőjogi és az erkölcsi értékelés szétválasztását és ezzel minden más ebből adódó megítélést megszünteti. Az akaratot pedig minden (meg)büntetésnek a néperkölcseben gyökerező legmélyebb okaként/alapjaként fogja fel.

módot nem tartjuk önálló értelmezésnek, mert a törvény kriminálpolitikai célját nem lehet – és álláspontunk szerint nem is szabad – elválasztani a törvényhozó akaratától, amely a büntetőjogszabály szövegében ölt testet.” HORVÁTH Tibor (szerk. és társszerző): *Magyar büntetőjog általános rész*. CompLex, Budapest, 2007. 90.

P.

⁴³ Vö: AMELUNG, K.: i. m. 134–136. p.

⁴⁴ SCHAFFSTEIN, Friedrich: *Das Verbrechen eine Rechtsgutsverletzung?* (1935) In: Vormbaum, Th. (Hrsg.): i. m. 554–561. p.

Már emiatt is szerinte a jogtárgy-védelmi teóriát is az összes alkalmazási esetével a nemzeti szocialista büntetőjog rendszere és értelmezése számára elégtelennek és használhatatlannak kell tekinteni.

A jogi és erkölcsi értékelés egysége és az „akarati büntetőjog” révén a „jogtalansági szubsztrátum” feltételes áthelyezése történik meg a szubjektív szférába. Ennek következtében mondható, hogy a büntetőjog dogmatikai alapvetése a természetjog és a felvilágosodás óta azon a felfogáson alapul, hogy a bűncselekmény a szubjektív jog megsértése, tartalmi meghatározás, amelytől a jogtárgy-sértés fogalma csak terminológiai-módszertani módosulást mutat. A nemzeti szocialista büntetőjogi rendszer újraépítésének ellenben az alapkőve volt a bűncselekménynek *kötelezettségsértésként* történő felfogása.⁴⁵

Az 1930-as évek törekvései a jogtárgy-fogalomnak jogi kötelezettség fogalommal történő helyettesítésére és a bűncselekménynek már nem jogtárgysértésként, hanem kiváltképp kötelezettségsértéskénti felfogására nem hoztak sikert.⁴⁶

Welzel

Welzel több munkájában foglalkozott a jogi tárgy problematikájával. Egy 1939-ből származó tanulmányában kifejtette, hogy nem tűnik helyesnek azt állítani, miszerint minden büntető szabály jogi tárgyat véd. Célszerűtlen és következményeiben hibás például a nemi erkölcsöt olyan védelmi objektumokkal egy közös alapra állítani, mint a tulajdon, vagy a becsület. Egészen más, ha a jogtárgy-fogalmat elvi védelmi gondolatból vezetik le, és ezzel a jogi tárgyat az általános védelmi gondolat korrelációjává tesszik. Így a jogtárgy minden lehet, amit büntetéssel egyáltalán védenek, az egész norma is, amelynek követését a büntető szankció biztosítja. A jogtárgy-gondolat eszerint felémészt mindent, és ezáltal dogmatikailag használhatatlan. Ugyanakkor dogmatikailag helyes a jogi tárgyat az egyes büntető normák jogtárgyaként felfogni, mint például a hazáárulás jogi tárgya. Használható jogtárgy-fogalom csak akkor lesz, ha azt a norma révén, azaz jogi parancsokkal, tilalmakkal védik. A büntető szankció védi a normát, de a norma csak az egyes tényállásokban foglaltakat illeti védelemmel, például lopásnál a tulajdont. Jogi tárgy csak az, amire a parancsolt vagy a tiltott magatartás materiális vagy eszmei objektumként vonatkozik, de nem a magatartás maga. A jogi tárgy nem szükségképp statikus objektum, hanem mások reális magatartásában is állhat.

Minden norma általános értéktelenségi tartalma a tiltott, a társadalmilag etikátlan magatartás (és nem a jogtárgy-sértés). Azonban a normák túlnyomó része nem érint tisztán erkölcstelen magatartást mint olyant, miként a magatartás is túlnyomórészt nem mint pusztán cselekmény erkölcstelen, hanem mert egy tőle független fennálló statikus vagy funkcionális állapot behatását célozza. Csak utóbbi értelemben kell jogi tárgyról beszélni, mivel a jogi tárgy a pusztán általános védelmi gondolaton túl speciális dogmatikai jelentőséggel bír a bűncselekmény-fogalomban. Welzel szerint a jogi tárgyak olyan „múzeumi darabok”, amelyeket a káros hatásoktól védve gondosan vitrinben őriznek, így csak a pillantásnak van szabad útja. A büntettes ezt a biztosított szférát sérti és avat-

⁴⁵ U.o.

⁴⁶ BAUMANN, J. – WEBER, U. – MITSCH, W.: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. 11. Aufl. Verlag Giesecking, Bielefeld, 2003. 14. p.

kozik be nyers ökölrel. A valóságban csak akkor léteznek jogi tárgyak, ha és amennyiben „funkciójuk” van, azaz ha azok a társadalmi életben hatnak és amennyiben hatások befogadására képesek és készek.⁴⁷

Welzel tankönyvének utolsó kiadásában⁴⁸ azt a meghatározást adja, hogy a jogi tárgy a közösség vagy az egyes egyén „élet-java” („Lebensgut”), amelyet társadalmi jelentősége miatt jogilag védenek. Szubsztrátuma szerint különböző jelleggel léphet fel: mint pszichofizikai, vagy mint eszmei-szellemi objektum (például az élet-becsület), vagy mint valóságos állapot (például házibéke/házi jog, vagy mint életbeli kapcsolat „Lebensbeziehung”, például házasság vagy rokonság”), avagy mint jogi viszony/jogviszony (például tulajdonjog, vadászati jog), vagy akár mint harmadik személy magatartása (például a hivatalnok kötelezettsége a vesztegetéstől tartózkodni).

A jogi tárgy tehát minden olyan kívánt társadalmi állapot, amelyet a jog a sértésektől védeni akar. A jogtárgyak összessége nem képez egy atomizált halmazt/sokaságot, a társadalmi rend és evégett a jogi tárgy jelentősége nem izolálható, hanem csak az egész társadalmi renddel összefüggésben értékelendő/mérlegelendő.⁴⁹

A jogtárgyaknak kínál a büntetőjog védelmet a lehetséges sértések elől. Ugyanakkor ez nem abszolút, hiszen minden jogi tárgyat a társadalmi életben cselekvően kell (fel)használni/alkalmazni, ha ezáltal bizonyos fokig veszélyeztetett (gondoljunk csak a nem tilalmazott életveszélyeztetés jelentős fokára a modern közlekedésben). A büntetőjog jogtárgy-védelmet csak meghatározott támadásokkal szemben biztosít.

A büntetőjog feladata Welzel szerint az elementáris társadalometikai cselekvési értékek oltalma révén a jogtárgy-védelem. A jogtárgy-védelmet a büntetőjog úgy éri el, hogy meghatározott cselekményeket tilalmaz vagy megparancsol. A tilalmak vagy parancsok mögött elementáris társadalometikai kötelezettségek állnak, amelyeknek az érvényességét azáltal biztosítja, hogy megsértésüket büntetéssel fenyegeti. Ennek révén egyrészt a javak hathatós és állandó védelmét célozza, másrészt azt a társadalometikailag meg/elvetendő támadási formákra korlátozza.

Tartalmilag ezen elementáris társadalometikai kötelezettségek a „neminem laedere”, „senkit sem károsítani” parancsban foglalhatók össze. Ennek a büntetőjog túlnyomórészt tilalmi természete felel meg.⁵⁰

Welzel egyik kései munkájában szintén érintette a jogi tárgy témakörét. Értékelése szerint Liszt volt az, aki a jogtárgy-védelem gondolatát különösen hangsúlyozta és a jogi tárgyban a büntetőjog alapfogalmainak egyikét ismerte fel. Továbbá Liszt úgy gondolta, hogy a jogi tárggyal a célgondolat a jogtan területére történő bevonulással jár együtt úgy, hogy a jog teleológiai szemlélete kezdődik el és a formállogikai értelmezés, megközelítés a végéhez közelít. Ebből az állásból fejlődött ki Welzel szerint a teleológiai fogalomképzés tana a büntetőjogban.⁵¹

⁴⁷ WELZEL, Hans: *Studien zum System des Strafrechts. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft.* (ZStW) 58 (1939) 491–566. p.

⁴⁸ WELZEL, Hans: *Das Deutsche Strafrecht.* 11. Aufl. Walter de Gruyter, Berlin, 1969. 4–5. p.

⁴⁹ U.o.

⁵⁰ WELZEL, H.: 1969. i. m. 5. p.

⁵¹ WELZEL, Hans: *Zur Dogmatik im Strafrecht.* In: Schroeder, F.-Ch. – Zipf, H. (Hrsg.): *Festschrift für Reinhart Maurach zum 70. Geburtstag.* C. F. Müller, Karlsruhe, 1972. 3–8. p.

Vázlatos összegzés

A jogi tárgy fogalmával kapcsolatos dogmatörténet csak a 19. század kezdetén, illetve első felében vette kezdetét. A társadalmi szerződés tanának hatása alatt a felvilágosodás büntetőjogi felfogása a bűncselekményt szubjektív jogok sértéseként értette. *Feuerbach* is minden büntetőjogi előírásnál az egyes vagy az állam szubjektív jogát látta védelmi tárgynak. *Birnbaum* ellenben a jogi tárgyban nem jogot látott, hanem az államhatalom által biztosított materiális javat (Gut), amely az egyes személyt vagy a közösséget megilletthette és amit természetes értelemben sérthetőnek gondolt. A fogalom egyik első finomítója *Binding*, aki a jogi tárgyat mint a törvényhozó által értékelt állapotot fogta fel: minden, ami a törvényhozó szemében a jogközség egészséges életének feltételeként értékkel bír. *Liszt* is a jogtárgy-fogalom súlypontját a szubjektív jogról a „jogilag védett érdekekre” helyezte, de ebben a bűncselekmény felépítés központi fogalmát látta. A büntetőjogi dogmatikának a 20. század húszas éveiben végbement nagy átalakítási folyamata oda vezetett, hogy a jogi tárgyat már nem a normában nyugvó konkrét érdek értelmében értette, inkább a jogi tárgy az értelmezés pusztá segédeszköze lett, a célgondolat levonata. A jogtárgy-fogalom állítólagos „materialista” alapjának a célon túlnyúló kritikája a bűncselekmény alapfelfogásában hangsúlyeltolódást hozott a jogtárgyról a kötelezősértésre.⁵²

Welzel a jogi tárgyat olyan kívánt társadalmi állapotnak tekinti, amelyet a büntetőjog a társadalom etikailag elvetendő sértésektől és támadási formáktól védeni akar.

Nagyon rövid vázlatos *összegzésként* továbbá megállapítható, hogy *Birnbaum*nak *Binding* általi újrafelfedezése óta a jogtárgy, illetve a jogtárgy-védelem tana, definíciója és funkciója körüli vita érdemben, lényegét tekintve nem igazából fejlődött tovább. Az e témához kapcsolódó írások az utóbbi időben is még széles spektrumban a *feuerbach*i egyéni jogok sértésétől a *bindingi* állami érdekek veszélyeztetéséig rendeződnek.⁵³

A jogtárgy/jogtárgytan történetére történő visszapillantás megmagyarázza a jogtárgy-fogalom határtalanságát és rugalmasságát is. A határok/korlátok nélküli jogtárgy-fogalom azonban a büntetőjognak, illetve a törvényhozónak sem szab/hat megfelelő határokat/korlátokat.

⁵² JESCHECK, H.-H. – WEIGEND, Th.: *Lehrbuch des Strafrechts*. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Duncker&Humblot, Berlin, 1996. 257. p.; MAURACH, R. – ZIPF, H.: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Teilband 1. Ein Lehrbuch. 8. Aufl. C. F. Müller, Heidelberg, 1992. 266–269. p.

⁵³ Vö.: HEFENDEHL, R. – VON HIRSCH, A. – WOHLERS, W. (Hrsg.): *Die Rechtsgutstheorie*. Nomos, Baden-Baden, 2003.; Vö.: FILÓ Mihály: *A jogi tárgy fogalmáról*. In: Ligeti K. (szerk.): *Wiener A. Imre ünnepi kötet*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 57–62. p.; NAGY Ferenc: *Gondolatok a jogi tárgyról*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1. sz. 3–8. p.; NAGY Ferenc: *Gondolatok és kérdések a jogellenesség és a jogi tárgy köréből*. Büntügyi Szemle, 2009/1. sz. 10–28. p., különösen 20–28. p.; POKOL Béla: *A jogellenesség és a jogi tárgy mint a büntetőjogi dogmatika kategóriái*. Büntügyi Szemle, 2009/1. sz. 29–42. p., különösen 36–42. p.

FERENC NAGY

ÜBER DIE DEUTSCHE DOGMENGESCHICHTE DES
RECHTSGUTES IM STRAFRECHT

(Zusammenfassung)

Die strafrechtliche Dogmengeschichte des Begriffs des Rechtsgutes ist erst bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts zurückzuführen. Die strafrechtliche Denkweise der Aufklärung, unter dem Einfluss der Theorie des Gesellschaftsvertrags, hat die Straftat als Verletzung von subjektiven Rechten erfasst, so besonders *Feuerbach*. *Binding* hat von der Auffassung von *Birnbaum* ausgegangen, und hat den Rechtsgutbegriffes zum ersten Mal präzisiert, indem er das Rechtsgut als einen vom Gesetzgeber bewerteten Zustand umschrieben hat. Ähnlich hat *Liszt* den Schwerpunkt des Rechtsgutbegriffes vom subjektiven Recht auf das rechtlich geschützte Interesse verschoben. Durch die wesentliche Umgestaltung der Strafrechtsdogmatik im 20. Jahrhundert wurde das Rechtsgut, aufgrund der Zweckgedanke, immer mehr als Hilfsmittel der Auslegung angesehen.

Nach der Auffassung von *Welzel* ist das Rechtsgut ein gesellschaftlich erwünschter Zustand, der vor ethisch verwerflichen Verletzungen durch das Strafrecht geschützt werden sollte.

Als eine sehr kurze Zusammenfassung kann festgestellt werden, dass sich die Definition und Lehre der Rechtsgutes seit der Neuentdeckung von *Birnbaum* durch *Binding* nicht wesentlich weiterentwickelt haben. Die in diesem Thema bis heute veröffentlichten Beiträge umfassen immer noch dasselbe Spektrum von der subjektiven Rechtsverletzung bis zur Gefährdung staatlicher Interessen. Der Rechtsgutbegriff scheint also ziemlich grenzenlos und konturlos zu sein, er ist aber in diesem Zustand nur wenig geeignet, der Strafgesetzgebung Grenzen zu setzen.